

FARUK NAFİZ ÇAMLİBEL'İN OYUNLARINDA TÜRK TARİHİ TEZİ

Dr. Abdulkerim DİNÇ*

ÖZET

Faruk Nafiz Çamlıbel'in telif, tercüme ve adapte olmak üzere yirmiden fazla oyunu vardır.

Çamlıbel'in oyunlarında son dönem sosyal, kültürel ve düşünce hayatımızı, Cihan Harbi'nin yıkıntılarını ve Millî Mücadele'yi takip etme imkânını bulabiliyoruz. Anadolu'nun problemlerinin şuurlu olarak ele alındığı Canavar'da Cihan Harbi sonrasını ve sosyal yaraları, Kahraman ve Ateş isimli oyunlarında Millî Mücadele'yi ele alır. Bir dönemin kültür politikasının tiyatrodaki tezahürü olan Akın ve Özyurt'ta ise, Atatürk'ün himayelerinde kurulan Türk Tarih Kurumu'nun Türk tarihi tezi, dramatik bir yapı içerisinde sahneye getirilir.

Çamlıbel, tiyatro, roman, fıkra ve inceleme vadisinde kaleme alınmış pek çok eserine rağmen, daha çok şiirleriyle tanınan ve Beş Hececiler'in en güçlü şairi olarak kabul edilen Faruk Nafiz'in telif, tercüme ve adapte olmak üzere yirmiden fazla oyunu vardır.

Çamlıbel'in oyunlarında son dönem sosyal, kültürel ve düşünce hayatımızı, Cihan Harbi'nin yıkıntılarını ve Millî Mücadele'yi takip etme imkânını bulabiliyoruz. İlk defa 1924 yılında İstanbul Şehir Tiyatroları tarafından sahneye konulan Halit Fahri Ozansoy'un Baykuş isimli oyununda sezdirilmeye çalışılan Anadolu'nun problemleri, Faruk Nafiz Çamlıbel tarafından Canavar'da şuurlu olarak ele alınır. Yazar, Cihan Harbi sonrasını ve sosyal yaraları sahneye getirmekle kalmaz, çareyi de gösterir. Bunu takip eden Kahraman ve Ateş isimli oyunlarında Millî Mücadele'yi ele alır. Bir dönemin kültür politikasının tiyatrodaki tezahürü olan Akın¹ ve Özyurt'tan² sonra, Halit Fahri'de olduğu gibi, toplumun gerçeğiyle karşılaşacak ve Yayla Kartalı'nı kaleme alacaktır. 1944-45 tiyatro sezonunun ilk telif eseri olarak İstanbul Şehir Tiyatroları tarafında

* Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi

¹ (Çamlıbel) Faruk Nafiz: AKIN. Destan 3 perde. İstanbul (1965) İnkılap ve Aka Kitapevleri Koll. Şti., 62 s.

² (Çamlıbel) Faruk Nafiz: Özyurt. Destan 3 perde 8 tablo. İnkılap ve Aka Kitapevleri Koll.Şti. 80s. (Tiyatro Oyunları dizisi)

sahneye konulan Yayla Kartalı'nda, İstanbul'un alafranga hayatı, Anadolu hayatıyla karşı karşıya getirilir. Eski ve yeni değerlerin iç içe yaşadığı Türk cemiyeti var olan çatışmalar ve değerler buhranıyla, birçok yazarımız tarafından aynı dönemlerde ele alınacaktır. Hemen bütün yazarlarımızda ve özellikle Çamlıbel'in oyunları ile büyük paralellik gösteren Halit Fahri Ozansoy'da görülen hâkim bakış açısı ise karamsarlıktır. Sanki bir rüyâdan uyanmış ve gerçeğin çirkin yüzüyle birdenbire karşılaşmışlardır.

1931'lerin resmi tarih tezine dayandırılarak, Atatürk'ün emriyle kaleme alınan Akın, Faruk Nafiz Çamlıbel'in ikinci manzum oyunudur. Önce 4 Ocak 1932 tarihinde, Ankara Halkevi tarafından Atatürk'ün huzurunda temsil edilen oyun, büyük âlaka görmüş, İstanbul Şehir Tiyatroları, Devlet Tiyatroları, Halkevleri ve amatör tiyatrolar tarafından defalarca sahneye konulmuştur. Hatta, Akın'ın sahne tertibi hakkında bir de kitap yayımlanmıştır.³ Eser, Cumhuriyet'in 50.Yılı dolayısıyla 1973 tiyatro sezonunda Devlet Tiyatroları'nca sahnelenmiş, oyunun ilk temsilinden on gün sonra Çamlıbel ölmüştür. (8 Kasım 1973)

Millî Mücadele kazanılmış, Atatürk önderliğinde Türkiye Cumhuriyeti kurulmuş ve inkılaplar gerçekleştirilmiştir. Yazarlarımızın bu gurur ve millî kültür şuuruyla 1932 yılından sonra kaleme aldıkları oyunları üç grupta toplayabiliriz: Millî Mücadele'yi konu edinenler (F.N.Çamlıbel'in Kahraman; Aka Gündüz'ün, Mavi Yıldırım; Hayrettin Muhittin'in Gazi Mustafa Kemâl'i ; Necip Fazıl'ın, Tohum; F.N. Çamlıbel'in, Ateş;; R.Nuri Güntekin'in, İstiklâl...); inkılapları konu edinenler: (H.Fahri Ozansoy'un, On Yılın Destanı; Y. Nabi Nayır'ın, İnkılap Çocukları; Aka Gündüz'ün, Beyaz Kahraman...); Türklüğün tarihini resmi tarih tezi doğrultusunda ele alan eserler (F.N. Çamlıbel'in, Akın, Özyurt; Y. Nabi Nayır'ın, Mete; Behçet Kemâl Çağlar'ın, Çoban ve Attila; S. Behzat Butak'ın, Attila'nın Düşünü; A. İsmet Alakut'un, Sümer Ülkeleri...). 1932 yılından sonra çoğu manzum olarak kaleme alınan bu eserlerde, Atatürk'ün himâyesinde kurulan ve çalışmalarını yürüten Türk Tarih Kurumu'nun resmi bildirişi esas alınmıştır. "Bu oyunlarda yazarın düşünceleri uzun konuşmalarla seyirciye iletilir. Oyun kişileri yazarın sözcülüğünü ederler. Olay ve durumların inandırıcı olmasından çok etkileyici olmasına önem verilir. Bu oyunlar belli bir gerçeği yansıtmaktan çok halkı devrimler doğrultusunda eğitmek amacı ile yazılmışlardır."⁴

15 Nisan 1931 de kurulan Türk Tarih Kurumu, ilk çalışmalarını Dolmabahçe Sarayı'nda Atatürk'ün huzurunda yapar. Bu ilmi toplantılarda Türklüğün tarihi binlerce yıl evveline götürülür. Bu toplantılara katılan Yunus Nadi, "Biz dün Dolmabahçe Sarayı'nın salonlarında en aşağı kırk bin asır ilerisini gördük"⁵ der. Atatürk'ün yol göstericiliğinde, arkeolojik çalışmalar ve yeni görüşler ışığında Türk Tarihi yazılması bu toplantılarda kararlaştırılır. Mehmet Saffet ise: "Türklük hakikatinin yüce timsali ve

³ Akın Piyesinin Sahneye Konulma Tertibi. Ankara 1932 Hakimiyet-i Milliye Matbaası. s.8.

⁴ Şener, Prof. DR. Sevda: Türk Tiyatrosunda Ahlâk, Ekonomi, Kültür. D. Ve T.C.F. Yay. S.52

⁵ (Abalıoğlu) Yunus Nadi: II. Tarih Kurultayı. Cumhuriyet, nr. 4798, 21 Eylül 1937.

beşeriyet tarihinin en büyük dahisi olan Mustafa Kemal'in harika sezisiyle bulduğu yeni tarih nazariyesi, artık ilmi vesikalarla da teeyyüd eden bir hakikat olmuştur.”⁶ der.

“Dünya üzerinde insanlığın tarihi daha yeni yeni inkişaf etmek yoluna dökülmüş olan bir ilimdir. Dünkü tarihimiz eski Yunanistan'la Roma'dan evvelki devirleri mukaddes kitaplardan alıyor ve ona kendisi, bilgisi ve bulgusu olarak çok çok Asuriye'yi, Mısır'ı, biraz da eski İran'ı katabiliyordu. Hindistan tarihe Avrupalıların oraya gitmelerinden itibaren, sanki yeni keşfolunmuş bir kıta gibi karışır. Çin'i yalnız hurafe halindeki malûmatla eski bir medeniyet olarak bilirdik, belki de en eski bir medeniyet olarak. (...) Tarihe ait cehaletin daha büyüğü Türklerdeydi denilebilir...(...) Atatürk'ün yaptığı fenni tarihe işte bu hakikat hem esas, hem hâkim olmuştur. (...) Bu tedkikler insanlığın menşeiini Altay Dağları etrafında Orta Asya yaylalarına bağlamakta ve kürre-i arzı oradan sağa sola yukarıya yayılan insanlarla şenlendirmektedir.”⁷

Böylece, Türk tarihi binlerce yıl evveline ve Orta Asya'ya götürülür. “Büyük Atatürk'ün kutsal eliyle kurulan ve yüce yol göstericiliği altında çalışan Türk Tarih Kurumu bize göç yollarını kesin olarak çizmiş ve tanıtmış bulunuyor. Orta Asya'nın büyük ırmaklarla beslenen iç denizi kıyılarında ve büyük su ağzlarında acunun ilk ve ana medeniyetini kuran Türk uruku dünyanın dört yanına dağıldığı vakit yeni yurt olarak yine deniz kıyılarını ve su ağzlarını seçmişti.”⁸

Faruk Nafiz Çamlıbel'in Akın isimli oyunu, Türklerin Orta Asya'dan göçlerini ele alırken, Akın'ın devamı olan Özyurt'ta, göçten sonra Türklerin denize ulaşmaları, yerlilerle münasebetleri ve başka milletlere medeniyet götürmeleri konu edilir. Bu yapılırken günümüzle bağlantı kurulur.

Unutmamak gerekir ki, bütün bu düşüncelerin temelinde, XIX. asrin ikinci yarısında başlayan Türkçülük akımının, Türk Ocakları ve Ziya Gökalp'in büyük tesiri vardır. “Bu piyeslerin hikâyeleri ne olursa olsun onların birleştikleri tek görüş Türk ırkının yüksek meziyetli oluşu ve Türk kanından gelen bu güçlü değerleri, batılıların göstermek istedikleri gibi, hiçbir zaman insanlık zararına kullanmayışıdır.(...) Aslında Türk Tarih Kurumu'nun çalışmaları, müslümanlık, sarı ırk, ve barbarlık gibi örtülerin altında unutturulmak istenen Türklüğü, temiz ruhu, cesareti, insanlığı, güçlü mazisi, hâli ve gerçek değerleriyle tanıtmaya, yaşatmaya amacını taşır.”⁹

İnsan kurban etme gibi, teziyle çelişkiler taşıyan Akın, tezli bir eser olmasının getirdiği aksaklıklar bir yana, başarılı bir oyundur. Akın'ın bir devamı olan Özyurt ise,

⁶ (Engin) Mehmet Saffet: Anadolu'da En Eski Türk Medeniyeti ve Cihan Medeniyetlerine Hakimiyeti. Ülkü, C.III, nr.16, Haziran 1934, s.265.

⁷ (Abaloğlu) Yunus Nadi: agm.

⁸ Tankut, H.Reşit: Sümer, Mohencodaro, Harappa ve Anadil, Ülkü, C. VI, nr.32, Birinciteşrin 1935, s.92.

⁹ Aki, Niyazi: Çağdaş Türk Tiyatrosuna Toplu Bakış 1923-1967 Atatürk Üniversitesi Yay., Ankara, 1968, s.36-38.

ilk iki perdesinin dramatik yapıdan yoksun olması ve uzun tiradlarıyla adeta bir program niteliği taşıması bakımından çok zayıf bir oyundur.

Bir dönemin kültür politikasının, tiyatrodaki tezahürü olan Akın, aslında bir destan denemesidir. Eserde iki ana tema vardır: Türk milletinin medeniliği ve yurt sevgisi... Yazar düşüncelerini, bir destana taşımakla kalmaz, günümüzle bağlantı kurar. Oyunda, mesajı şâirane verme arzusu bazen yüzlerce mısrayı bulan tiradlara sebep olur. Halbuki tiyatro bir gösterme sanatıdır. Bir oyunda problemler ve mesaj, kahramanların dilinden değil; durum ve çatışmalarla ortaya konulmalıdır.

Özyurt'un başında yer alan Prologda sahneye gelen Talebe, Anayurt ve göçler hakkında tarihi bilgileri şiir diliyle anlatır. Vaka bir tarih dilimine oturtulmaya çalışıldıktan sonra:

Yeryüzünde üç gök var, bunun ikisi bizde

diyerek, "Kızılelma" ülküsünü hatırlatır. Türklük, İslâm, Osmanlı coğrafyasında değil, anayurtta aranır. Yazar bunu yaparken muhtevada kalmaz, dil, vezin ve üslup olarak da bu arayışı sürdürür.

Çamlıbel'in gayesi, geçmişle günümüz arasında bağlantı kurmaktır:

Yeryüzünde üç gök var, bunun ikisi bizde.
Biri güneşlerini yakarken devrimizde,
Biri karanlığını şimşekliyor mazinin:
Bu iki gök, ufuksuz gözleridir Gazi'nin!
Bu gözler bir ufukta dinlenmedi bir nöbet,
İlk ve son merhalesi onun ezelle ebet.
Açıldı bu gözlerin aydınlığında sırlar,
Önümüzde asırlar, arkamızda asırlar... (s.47)

Yazar, Gazi'ye mitolojik bir şahsiyet vererek yüceltirken, Akın piyesindeki istemi Han gibi, karanlık günlerinde Türklüğü yeniden tarih sahnesine çıkaran, yücelten liderlerle bağlantı kurar.

Talebe, akın yollarını göstererek:

İşte şu Orta Asya... Türklerin anayurdu...
Türk ilk medeniyeti Altay-Ural'da kurdu.
Sonra, alıp sazını, resmini, heykelini.
Dolaştı baştanbaşa Doğu Batı elini
Bu oklar bize akın yollarını gösterir,
Bize yirmi bin yılın üstünden haber verir.... s.8

derken, Türk tarih tezini, "...Orta Asya'nın en eski bir kültür merkezi olduğunu, buranın en kadim ve otokton halkının da muhtelif zaman ve yerlerde muhtelif adlarla anılan Türkler oldukları..."¹⁰ düşüncesini eserine taşır.

Faruk Nafiz'in bir sahneye getirdiği düşüncelerin kaynağı Türk Tarih Kurumu bünyesinde geliştirilen tarih tezidir. "Türkler anayurtları olan Orta Asya'da Yontma Taş Devri'ni milattan 12 000 sene evvel geçirdikleri hâlde, Avrupalılar ancak 5 000 sene daha sonra bu devirden kurtulabilmişlerdir. Diğer taraflarda insanlar henüz ağaç ve kaya kovuklarında yaşarlarken Türkler Orta Asya'da kereste ve maden medeniyetini meydana getirmişler, hayvanları evcilleştirmişler, çiftçiliğe başlamışlardır. Cilalı Taş Devri'ne tesadüf eden Cumudiye Devri sonlarında, buzların çekilmesiyle meydana gelen mühim tabii tehavvüller sebebiyle birçok kabileleri muhacerete başladı. Bu suretle milattan 7 000 sene kadar evvel çiftçilik ve çobanlılığı ilerletmiş ve altın, bakır, kalay ve demiri keşfetmiş olan Türkler Orta Asya'dan yayıldıktan sonra gittikleri yerlerde ilk medeniyeti neşretmiş ve böylece Asya'da, Çin, Hint ve mukaddes yurt edindikleri Anadolu'da Eti, Mezopotamya'da Sümer, Elam ve nihayet Mısır, Akdeniz ve Roma medeniyetlerinin esaslarını kurmuşlar ve bugün yüksek medeniyetlerini takdir ve takip ettiğimiz Avrupa'yı o zamanlar mağara hayatından kurtarmışlardır."¹¹

Bu düşüncelerin ele alındığı Özyurt, vak'a ve muhteva olarak Akın'ın bir tekrarıdır. Akın'ın finalinde İstemi Han'ın:

Kalbinizde kan olsun bu halkın sevgileri

İleri yavrum Suna... oğlum Demir ileri!

emriyle göçe başlayan Türkler dünyanın dört bir yanına yayılmışlardır. İstemi Han'ın kızı Suna ile akına başlayan Demir, yirmi yıl süren göç sonucu, denize, Özyurt dedikleri yere ulaşmışlardır. Özyurt adı verilen yeni vatanın ahalisi, henüz taş devrini yaşayan ilkel insanlardır. Yerlilerin reisi, Türklerin Yalçın ve Söğüt adını verdikleri iki çocuğunu bırakarak dağlara kaçmıştır. Hareketli bir toplum olan Türkleri, üç yıldır bir şey yapmadan beklemek sıkıştır. Bilgiçlerini akın esnasında geçtikleri ülkelere bıraktıkları için Özyurt'da imar faaliyetini başlatacak bilgiç kalmamıştır. Türklerin de yerlilere benzeyeceği korkusu başlamıştır. Bu esnada, İstemi Han'ın anayurttan gönderdiği kervan gelir. Kervanda İstemi Han'ın başbilgici, başozanı ve gerekli her şey vardır. Hemen imar faaliyetine başlanır.

Oyunda yerliler, Türklerin dışındaki kavimleri temsil eder. Böylece bir mukayese imkânı yaratılır. Oyundaki kişiler ise daha önce söylediğimiz gibi birer semboldür. Akın, Oğuz Kağan Destanı'nı hatırlatır:

Baş kaldıran ülkeler mezar taşıyla doldu,

Baş eğen ellere de abideler süs oldu.

¹⁰ Günaltay, Şemsettin: Türk Tarih Tezi. Belleten, C.II, nr. 7-8 Ankara 1938

¹¹ TürkTarih Cemiyeti: Anayurtlarından Ayrılan Türkler, Tarih I.T.T. Cemiyeti tarafından yazılmıştır. İstanbul 1932 s.33.

Gece kurt inlerinde dinlenirdi başımız.
Bulutlardı gündüzün dağlarda yoldaşımız,
Kartallarla baş başa, yılanlarla diz dize,
Yirmi yıllık akından sonra vardık denize! (s.31)

Yirmi yıl süren akın esnasında çeşitli kavimlerle karşı karşıya gelinir. Hepsi ilkel topluluklardır.

Uymuyordu, ne kadar yakın olsalar yine.
Renkleri, iklimleri, dilleri birbirine.
Biz gidince kararır belki dedik içleri,
Başlarında bıraktık nur gibi bilgiçleri...
Biz, yanına serçeler uğratmayan kartaldık,
Onlar sanki bizlere ne verdi de biz aldık,
Onlar neyi almadı bizler bağışladık da?
Biz çakan bir şimşegiz sonsuz bir karanlıkta;
Geçtiğimiz yollara diken biziz heykeli.
Bizden sonra titredi sazlarının üç teli,
Bizden yuva kurmayı, sevmeyi öğrendiler
Atlılar milyonları iki kere yendiler.
Biz saman yollarında parladık yıldız gibi,
Yabancı el değmemiş; benliğimiz kız gibi...

(s. 19-20)

Bu düşüncelere göre bundan binlerce yıl önce insanlık ağaç ve kaya kovuklarında yaşarken, Türkler göçebelikten yerleşik medeniyete geçmiş, heykel, çini, halı, musiki gibi ince sanatlarda ilerlemiş, insanlığa sevgiyi, adaleti öğreten yüksek kültüre sahip bir millettir. Yukarıda zikrettiğimiz bu düşüncelerle ele alınan eserlerin hepsinde aynı tez ve tarih şuuruyla karşılaşırız.

Kaleme aldığı oyunlarda Cihan Harbi'nin trajik boyutlarını, Millî Mücadele'yi sahneye getiren Faruk Nafiz Çamlıbel; Cumhuriyet dönemiyle birlikte Anadolu'dan yükselen ve Atatürk'ün kurduğu Türk Tarih Kurumu'nun çalışmaları doğrultusunda, Türklük şuurunu, millî romantik duyuş tarzıyla Akın ve Özyurt isimli oyunlarında çağdaş bir Oğuz Kağan Destanı yaratmak gayreti içinde olmuştur. Konularını tarihin karanlık dönemlerinden; ilhamını Atatürk'ten ve onun kurduğu Cumhuriyet'ten almıştır.

ABSTRACT

Faruk Nafiz Çamlıbel written more than 20 translating reconciling and adapting books.

We can keep to follow our social, cultural and thought life and the legacies of the National Independent struggle in the plays of his last written period. He focused on the problems of the Anatolia in his plays after the National War and also he wrote not only the social injuries in his play which is called "Canavar" but also shown the remedies of these problems consciously. After this, he wrote the plays of Kahraman and Ateş. He focused on the National struggle in his these plays and then Akın and Özyurt plays which have the reflections of cultural policy at that period were brought the thesis of Turkish History to the stage throughout the dramatic structure under the views of Türk Tarih Kurumu which was established by Atatürk.